

TÜRKLERDE SOSYAL SORUMLULUĞUN TEMELLERİ: HALKLA İLİŞKİLER AÇISINDAN AHİLİK TEŞKİLATI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Fuat Ustakara*

ÖZET

Ahilik, Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle birlikte 13. yüzyılda ortaya çıkan bir meslek örgütlenmesidir. Ahilik teşkilatı, esnaf ve sanatkârların iş yaşamını düzenleyen bir sosyal oluşum olarak kendisini göstermektedir. Bu meslek örgütlenmesinin belirlediği temel kurallar; esnaf ve sanatkârların doğruluğu ve dürüstlüğü benimsemeleri, yalandan kaçınmaları, yardımseverlik, alçakgönüllü olmak ve yaptığı işin erbabı olmaktır. Bu yönüyle ahilik, Türklerde yüzyıllar öncesinden sosyal sorumluluğun temellerini atan bir örgütlenme olarak kavranabilir. Bu çalışma, bir meslek örgütlenmesi olarak ahiliğin, Türk toplumunda sosyal sorumluluğun uygulanması gerçekliğinin bir kanıtı olduğu savını getirmektedir. Bu açıdan, ahilik teşkilatı, Türk toplumsal yaşamının uzun dönemli bir halkla ilişkiler uygulaması olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Sosyal Sorumluluk, Etik, Halkla İlişkiler

THE BASIC OF SOCIAL RESPONSIBILITY FOR TURKS: AN EVALUATION OF AKHISM IN THE CONTEXT OF PUBLIC RELATIONS

ABSTRACT

Akhism was an occupational organization began in the 13th century after Turks had settled into Anatolia. Akhism was a social formation arranged the business life of the trades and the craftsmen. The features such as adopting accuracy and honesty, avoiding from lying, helpfulness, modesty, and being an expert of the profession are basic rules of this occupational organization. From this aspect, we may consider Akhism as an organization laid the foundations of social responsibility for Turks for centuries. The study asserts that Akhism as an occupational organization was a reality of social responsibility practices in Turkish society. In this respect, we may interpret that Akhism was a long-termed public relations practice in Turkish communal living.

Keywords: Akhism, Social Responsibility, Ethics, Public Relations

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi ORCID ID: 0000-0001-2345-6789

Makale Gönderim Tarihi: 19.03.2019 - Makale Kabul Tarihi: 18.06.2019

GİRİŞ

Toplum, tekil bireyler ve aile birimi ile birlikte pek çok örgütsel teşekkülün bir araya gelmesinden oluşan insanlar topluluğudur. Toplumu oluşturan örgütsel teşekküller resmi yönelimli olabileceği gibi, gayri resmi oluşumlar da önemli sosyal işlevleri yerine getirmektedirler.

Türkler, tarih boyunca sosyal yaşam içerisinde çok sayıda örgütsel yapılanma kurmuş ve yönetmiştir. Özellikle İslam'ın topluluklar halinde Türkler içerisinde benimsenmesiyle birlikte örgütsel teşekküller üzerinde İslam dininin büyük bir tesiri olmuştur. Bu türden sosyal örgütlenmelere en iyi örnek olarak, İslam dininin derin izlerini taşıyan "ahilik teşkilatı" adı verilen meslek örgütlenmesi gösterilebilir.

Köklerini dini öğretiler doğrultusundaki prensiplerinden alan ahilik teşkilatı, her bir meslekte yetişen bireylerin iyi birer meslek erbabı olması esasına dayanır. Bunun için mesleğinde uzmanlaşmaya dikkat edilmesi gerektiği kadar doğruluk ve dürüstlük ilkelerinden ayrılmamak ve yardımsever bir yönelim içerisinde olmak da önem taşımaktadır. Güngör'ün (1995: 159) belirttiği gibi, Müslüman bir devletin sosyal ve siyasi-iktisadi açıdan da İslam'ın esaslarına uygun bir teşkilatlanmaya geçmesi gerekmektedir. İşte ahilik teşkilatı, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti dönemlerinde bu ihtiyacı karşılamaktaydı.

Ahilik teşkilatı, pek çok kaynakta Türk halkla ilişkiler tarihi içerisinde halkla ilişkiler işlevi yönüyle yer edinmektedir (örneğin, Kazan 2007: 100, Akdağ ve Erdem 2009: 18, Darı 2018: 397) ve sosyal sorumluluk uygulamasını düzenleyici bir örgütlenme olarak yansıtılmaktadır (Ustakara 2017: 318).

Bu çalışma, Türk tarihinde önemli bir konuma sahip olan ahilik teşkilatının, Türklerde sosyal sorumluluğun temellerini oluşturduğu savını getirmektedir. Bu yönüyle ahiliğin halkla ilişkiler bağlamında değerlendirilebileceği görüşü açığa çıkmaktadır. Çalışma, Türk halkla ilişkiler tarihi açısından önemli bir konuya değinmeyi amaçlamaktadır. Literatür taramasına dayandırılarak oluşturulan çalışma, iki temel bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde, "ahilik" kavramı ekseninde ahiliğin Türk tarihinde toplum hayatındaki önemi irdelenmektedir. İkinci bölümde, ahilik ve sosyal sorumluluk arasında bir ilişki kurulmakta ve ahilik teşkilatının bir halkla ilişkiler fonksiyonu üstlendiği gerçekliği açığa çıkarılmaktadır. Çalışmanın, halkla ilişkiler literatürüne, tarihsel gerçekliklerden yola çıkarak katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1. AHİLİK VE TÜRK TOPLUMUNDAKİ ÖNEMİ

Türk toplumunun inanç ve ahlak düzeni, açık bir şekilde İslamiyet'tir (Özakpınar 1999: 75). İslam medeniyeti, Türk toplumunda yüzyıllar boyunca pek çok özgün sosyal kurumları ortaya çıkarmıştır. Vakıflar ve ahilik teşkilatı, sosyal dayanışmanın İslam medeniyeti çerçevesinde yürütüldüğü özgün müesseselerdir.

Anadolu'nun bir Türk-İslam yurdu haline gelmesi, İslam dünyasının kaderinde Anadolu'nun önde olmasını da beraberinde getirmiştir (Yazıcı 2013: 264). Türklerin Anadolu'da ortaya koyduğu sosyal düzen ve sosyal kurumlar, bunu açıkça göstermektedir. Bu sosyal kurumlardan biri, ahilik teşkilatıdır.

Ahilik, sözlüklerde tarama yapıldığında, bir anlamıyla "cömertlik" anlamını taşımaktadır. Çalışma kapsamında kullanıldığı anlamıyla, sözlükler "kökleri eski Türk törelerine dayanan ve Anadolu'da yüksek bir gelişim gösteren esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. bütün çalışma kollarını içine alan ocak" şeklinde bir tanımlama getirmektedir (TDK 2019, Dil Derneği, 2019). Günümüzde ahilik teşkilatının yapılanmasını Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu'nun¹ gerçekleştirdiği görülmektedir. Nitekim resmi web sitesinde tarihçe bölümünde doğrudan "Ahilik Kültürü" başlığı ile tarihsel gelişimi anlatılmış ve ahiliğin bir kültür olduğuna vurgu yapılmıştır (TESK, 2019).

Ahilik, esnaf örgütlenmesinin toplumsal ve dinsel örgütlenme boyutu ile özellikle Anadolu'da Selçuklu devletinin yıkılış ve Osmanlı Beyliği'nin kuruluş sürecinde yerleşim birimlerinin yönetici organı işlevini gerçekleştirmek suretiyle önem kazanmış kurumlaşmadır (Emiroğlu ve ark. 2006: 5).

Selçuklu şehir ve kasabalarında, orta ve küçük tüccarla, esnaf ve çeşitli zanaatkârlar, kendi aralarında ayrı ayrı *loncalar* oluşturarak teşkilatlanmışlardır. Bu sosyo-ekonomik ve dinî birlik, *fütüvvet teşkilatı* olarak isimlendirilmekte; üyelerin haklarını korumakta; bu üyeleri disipline etmekte; ekonomik ve sosyal hayatın en önemli unsurlarından biri olmaktadı (Yazıcı 2013: 322).

¹ Bununla birlikte, bir sosyal kurum olarak ahilik teşkilatı, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ile karşılaştırıldığında, çok yönlülüğünün yanı sıra daha çok sosyal hayata tesir eden bir meslek örgütlenmesi olmuştur.

İslam ülkelerinde manevi birliği sağlayan fütüvvet² kurumu, Anadolu'da Ahi Evran'ın³ şekillendirmesi ile *Ahilik* olarak karşılık bulmuş ve Anadolu'da çok gelişmiştir (Yazıcı 2013: 322). Ahi Evran, ahi teşkilatının düşünce ve öğretisinin piridir (Akdağ ve Kurtuluş 2016: 39). Ahiliğin esas amacı, insanların hem dünyada hem de ahirette huzur içinde olmalarını sağlayacak bir yaşayış tarzı sunmaktır (Ekinci 1989: 22). Ahi Evran, esnaf ve sanatkârları fütüvvetnamelerde⁴ ifade edildiği üzere *temiz ahlak, fazilet ve inançla* birleşerek teşkilatlanmaya yönlendirmiştir (Çalışkan ve İkiz 2001: 2).

Kaynaklar, ahilik teşkilatının Türkler için ne kadar etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Anadolu'nun Türkleştirilmesi çalışmaları sırasında en etkili faaliyet, Ahi Ocaklarının gerçekleştirdiği iletişim etkinlikleriyle halka güven aşılması olmuştur (Mardin 1994: 35). Ahilik teşkilatının, siyasal⁵ ve sosyal açıdan birleştirici yönünün olması da çalışma bağlamında dikkate değer görünmektedir.

Ahilik, meslek teşkilatı ve yaygın eğitim kurumu⁶ olarak ciddi anlamda ilk mesleki eğitim müesseseleridir (Şimşek 2002: 16). Ahi Birliklerinde meslek dalları esasına göre bir teşkilatlanma olmuştur. Her şehirdeki değişik meslek gruplarının (saraç, debbağ, terzi, kuyumcu vb.) ayrı birlikleri bulunmaktaydı (Ekinci 1989: 19). Ahiler, büyük şehirlerde mesleklere göre farklı gruplar halinde, müstakil zaviyelere sahip olarak teşkilatlanmışlar; küçük kasabalarda ise tek bir birlik oluşturmuşlardır (Yazıcı 2013: 322). Böylece Ahilik teşkilatı, Türk toplumunda sosyal ve ekonomik örgütlenmenin önemli bir kurumu olmuştur.

² "Fütüvvet" ve bunun yumuşatılmış şekli "fütüvve", "eli açık, yiğitlik, gözü peklik, başkasına yardım edicilik", yani "olgun kişi, delikanlı" anlamını içermektedir (Çağatay 1997: 3, ayrıca bkz. Anadol 2001: 1).

³ Ahi Evran, 1171 yılında İran'ın Batı Azerbaycan tarafındaki Hoy kasabasında Türkmen bir ailenin evladı olarak dünyaya gelmiştir. Fahreddin Razi'den ders almıştır. Konya'da kaldığı süre zarfında Mevlana Celaleddin, Sadreddin-i Konevi ve diğer âlim kişilerle sohbette bulunmuştur (Çalışkan ve İkiz 2001: 1-2).

⁴ Fütüvvetname, ahi teşkilatına giriş şartlarını, uyulması gereken kuralları ve töreleri kapsayan *ahi yönetmeliği* niteliğindeki eserlerdir (Ekinci 1989: 18).

⁵ Ahilik, birleştiricilik ve kuvvet vasfı ile Selçuklular döneminde Anadolu Türklüğünü Moğol zulmüne uğramaktan kurtarmıştır (Çalışkan ve İkiz 2001: 8).

⁶ Ahilik teşkilatının, aynı zamanda bir eğitim ve öğretim kurumu olduğu (Akdağ ve Kurtuluş 2016: 31) bilgisine bir başka kaynakta da yer verilmektedir.

Ahiler, mesleklerine yönelik sıkıntılarla uğraşmanın yanı sıra şehrin sosyal hayatının önemli bir unsuru olmaktadır (Yazıcı 2013: 322). Bir başka anlatımla, Ahilik kurumu, bir sosyal bütünleşme süreci olarak kavranabilir (Darı 2018: 394).

Ahilik sistemi, yerini daha sonra lonca sistemine bırakmıştır. Arda'nın (2002: 564) belirttiği üzere, meslek gruplarından müteşekkil eski ahilik teşkilatına ait birçok özellikler loncalarda devam ettirilmiştir. Osmanlı toplumsal yapısında zanaatçı teşkilatı olarak yaygınlaşan lonca sistemine göre, bir meslek grubunda bulunan kişiler arasında ortak menfaatlerin korunması amacıyla yönelik karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma esas tutulmuştur; hiyerarşik basamaklar arasındaki hareketlilik yoluyla, bir loncadan başka bir loncaya geçiş sıkı kurallara bağlanmıştır. Lonca sistemi; mesleki disiplin, karşılıklı güven, meslek ahlakının geliştirilmesi gibi konularda önemli işlevler görmüş ise de, sanayi devriminden sonra giderek çözülmüştür (Acar ve Demir 2005: 265).

Anadolu ahileri, fütüvvetnamelerin insani ve ahlaki ilkelerini kendi yapılarına uyarlamak suretiyle almış olmakla birlikte, sanatla yardımseverliğin ve ahlakın uyumlu bir bileşimiyle sosyal ve ekonomik ilişkileri mükemmel bir düzeyde düzenleyen böyle bir kurum ya da örgüt, halen -dünyanın hiçbir yerinde- görülmemiştir (Çağatay 1997: 249). Ahilik, günümüzden yüzyıllar önce bir sivil toplum kuruluşu⁷ gibi işlev görmüş (Darı 2018: 391) ve ahilerin, Anadolu'nun hemen hemen her şehir, kasaba, hatta büyük köylerine kadar inen yaygın bir teşkilatı var olmuştur (Şimşek 2002: 26).

Ahilik kurumu, Orta Çağ Anadolu halkının sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve hatta bir ölçüde sosyo-politik yaşamı üzerinde çok etkin ve yaygın bir rol⁸ üstlenmiş ve her yönüyle özgün bir yapıda, benzer nitelikteki kuruluşlardan farklı, daha etkili ve çok yönlü olmuştur (Çağatay 1997: 249-250). Tüm bunlara bağlı olarak, Ahilik için, belki de en kritik dönemlerde, Türk toplum yaşamının her köşesinde bulunan ahilik teşkilatının, devasa bir sosyal kurum olduğu çıkarımı yapılabilir.

⁷ Ahi Birlikleri, devlet otoritesinin dışında kurulup gelişen bir örgütlenmedir (Ekinci 1989: 17). Bu nedenle, ahilik, Türk toplumunda sosyal gereksinimlerin karşılanması bağlamında önemli bir örgütlenme olarak nitelenmektedir.

⁸ Ahilik, Anadolu coğrafyasında siyasal iktidarı zafiyeti döneminde çarşının örgütlenmesini sağlamış ve şehirlerde asayişin korunması başta olmak üzere, önemli kararların alınmasında şehir meclisi işlevini üstlenmiştir (Emiroğlu ve ark. 2006: 6).

2. SOSYAL SORUMLULUK VE HALKLA İLİŞKİLER BAĞLAMINDA AHİLİK

Halkla ilişkiler mesleği, insan ilişkilerini düzenlemek, çözümler üretmek ve uzlaşma tesis etme ihtiyacından doğmuştur (Mardin 1994: 1). Dolayısıyla halkla ilişkilerin klasik uygulamalarını insanlık tarihi kadar eskiye götürmek olası görünmektedir. Asna'nın (2006: 9) ifade ettiği gibi, tarihin ilk dönemlerinde dahi "halkla ilişkiler" olarak nitelenen eylemler görülmektedir.

Halkla ilişkiler terimi, genel itibariyle 19. yüzyılın sonuna kadar Amerikan diline girmemiştir (Cutlip 2009: ix). Halkla ilişkilerin çağdaş anlamıyla başladığı ülke olan ABD'de dahi henüz terim olarak iki asırdır ifade edildiği göz önünde bulundurulduğunda, klasik halkla ilişkiler çalışmalarının, dünya tarihi akışında sürekli yer aldığı bir gerçekliktir. Mardin'in (1994: 32) belirttiği gibi, halkla ilişkiler terimi, tarih boyunca var olan bir kavramın günümüzdeki adlandırmasıdır.

Sosyal sorumluluk ve halkla ilişkiler birbiriyle bağlantılı iki kavram olmaktadır. Günümüzde sosyal sorumluluk, halkla ilişkilerin bir uygulama alanı⁹ olarak kabul görmektedir. Sosyal sorumluluk hakkında kısaca bilgilendirme yapılması, ahilik ve sosyal sorumluluk ilişkisi açısından yararlı olacaktır. Sosyal sorumluluk, "ticari kuruluşların toplumsal amaçlara hizmet kaygısı taşımaları, hareketlerinin başkalarının zararına olabileceğini düşünmeleri ve bu bağlamda giriştikleri çeşitli etkinlikler, desteklemeler" (Görpe 2001: 91) olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, sosyal sorumluluk, kurumların kendi yararlarıyla birlikte toplumun genel refah düzenini koruyan ve gelişmesini sağlayan eylemleri gerçekleştirmeye yönelik örgütsel bir süreçtir (Ilıcak Aydınalp 2013: 5). Türk toplumunda bu türden kuruluşların çalışmalarını yapılandırmasına yönelik örgütlenmeler tarihin eski dönemlerinden beri var olmuştur.

Dini inançlar, sosyal sorumluluğun pekişmesine neden olan etkenlerden biri olmuştur (Ilıcak Aydınalp 2013: 1). Örneğin, İslamiyet'in yardımlaşma, toplumsal dayanışma gibi sosyal konuları dini kurallara bağlaması ve faizi men ederek yardıma muhtaçlara zekât verilmesini emretmesi nedeniyle, Orta Çağ boyunca Doğuda sosyal sorumlulukların Batıya nispeten önemli ölçüde

⁹ Ancak sosyal sorumluluk uygulamaları, halkla ilişkilerin meslekleşmesinden önce de değişik toplumlarda -günümüz profesyonel iş yaşamının kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımı dışında- gerçekleşmiştir.

ilerlediğini belirtmek mümkündür (Aktan ve Börü 2007: 23). Bunun tesiriyle İslam medeniyetinin hâkim olduğu toplumlarda çeşitli yardımlaşma ve dayanışma müesseseleri ortaya çıkmıştır. Örneğin, Türk toplumunda ortaya çıkan bazı sosyal kurumlar ve uygulamaları bu bağlamda değerlendirilebilir. Sosyal kurumlar olarak gerek vakıflar gerekse ahilik teşkilatı Türklerde sosyal sorumluluğun temellerini oluşturan bir halkla ilişkiler işlevini yerine getirmiştir (Ustakara 2019: 468). Osmanlı'nın her döneminde, cami önemli bir halkla ilişkiler mekânı olarak (Kazancı 2006: 18) gösterilmiş olsa da, vakıf ve ahilik teşkilatı gibi unsurlar da, halkla ilişkiler bağlamında oldukça önemli sosyal gerçekliklerdir. İslam medeniyetinin sosyal kurumların biçimlendirilmesine geniş çaplı tesiri, açık bir şekilde görülmektedir.

Ahi ocaklarında, Ahilerin genel ahlak kuralları teorik olarak fütüvvetnâmeler aracılığıyla öğretilirken, iş ve meslek hayatına dair pratik ahlak kuralları Ahi şeceretnâmeleri aracılığıyla öğretilmekteydi (Akdağ ve Kurtuluş 2016: 394). Bu husus, ahi teşkilatının gerçekleştirdiği meslek eğitiminin etkin olması açısından bir sosyal sorumluluk örneği olarak yorumlanabilir.

Ahiliğin prensipleri arasında; iyi huylu ve güzel ahlaklı olmak; işinde ve hayatında doğru, güvenilir olmak; yalan söylememek, kin, hasetlik ve gıybetten kaçınmak; cömertlik, ikram ve kerem sahibi olmak; alçak gönüllü olarak büyüklük ve gururdan kaçınmak; hataları yüze vurmamak; örf, adet ve törelere uymak (Çalışkan ve İkiz 2001: 21-23) gibi pek çok ahlak kurallarına¹⁰ riayet etme gösterilebilir. Günümüzün meslek kuruluşlarında da bu türden kurallara uyulması, söz konusu meslek üyelerinden beklenmektedir. Buna bağlı olarak, ahilik teşkilatının, meslek üyelerine yönelik olarak, Türk toplum ahlakını da göz önünde bulundurarak etik ilkeler belirlediği ve meslek üyelerini sosyal sorumluluğa yönelttiği görülmektedir.

Ahilik, kendinden çok başkalarını düşünen, en az kendisi kadar başkalarının da hak ve hukuklarını gözetken bir insan modeli ortaya koymuştur (Akdağ ve Kurtuluş 2016: 9). Günümüzde diğerkâmlık büyük bir erdem olarak gösterilmekteyse de, eskiden ahilik teşkilatı bu hasleti bir rol model haline getirmiştir. Bununla örtüşen bir şekilde, ahiler *çatışmacı* değil, *dayanışmacı* bir yönelime sahiptirler (Ekinci 1989: 22, Şimşek 2002: 25). Ahilikteki bu dayanışma yönelimi, Grunig ve ekibinin Mükemmellik Teorisi kapsamında saptanan önemli

¹⁰ Bunun bir benzeri, bir başka kaynaktan gösterilmektedir (bkz. Şimşek 2002: 19-20).

bileşenlerden *işbirlikçi bir toplumsal kültür* (Grunig 2005: 26-27) ile uyumlu bir görünüm vermektedir

Ahi birlikleri, mesleklerine yönelik sıkıntıları çözmekte; üyelerinin devletle olan ilişkilerini düzenlemekte idi. En önemli görevlerinden biri, mal ve kalite kontrolü, fiyatların belirlenmesi¹¹ idi (Yazıcı 2013: 322, Demirtaş 2015: 20). Buna göre, ahilik teşkilatı bir yandan günümüzün meslek birlikleri (örneğin, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Halkla İlişkiler Derneği vb.) gibi mesleğe yönelik çalışmalar yapmış; dönemin kuruluşlarının, bir kamu olan devlet yönetimi ile olan ilişkilerini yöneterek esnaf ve sanatkârlar adına halkla ilişkiler işlevini üstlenmiş; yine dönemin düzenleyici kuruluşu olarak mal/hizmet fiyatları ve mal/hizmet kalitesini denetlemiştir.

Halkla ilişkilerdeki ilişkinin değerli olma kriterlerinden birinin “karşılıklı anlayış ve yarar” olduğu (Kalender 2011: 17) düşünüldüğünde, ahilik teşkilatının bu hususu yüzyıllar öncesinden incelikle gözettiği anlaşılmaktadır. Ahilik, ombudsman tarzında özellikler göstererek halkın sorunlarıyla ilgilenmiş, kötü yönetim uygulamalarını çözmeye dönük gayretler göstermiş, halk ve devlet arasında bir halkla ilişkiler kanalı işlevini görmüştür (Doğan 2015: 33). Osmanlı Devleti döneminde ahi teşkilatları çeşitli meslek gruplarının şikâyet ve taleplerini dile getirmektedir. Bu teşkilat ile devlet yöneticileri arasındaki iletişimi sağlayan görevli ise Kahya Bey’di (Kazan 2007: 100). Halkla ilişkiler, halkın (kamunun) sesine kulak verme eğiliminden ortaya çıkmış (Asna 2006: 32) ve ahilik teşkilatı bu bağlamda bir misyon üstlenerek bir sosyal kurum niteliğini taşımıştır.

Ahilik sisteminde ihtiyaç sahibi esnafa yardım edilmiş (Demirtaş 2015: 20) olması, paydaş teorisi kapsamında sosyal sorumluluğun bir yönüne karşılık gelmektedir. Ahi teşkilatlanması, kurum içi paydaşları gözeterek, aslında kurum içi halkla ilişkiler çalışmasını da gerçekleştirmiştir.

Ahiler, şehre gelen yabancıları karşılama, onları koruyup gözetme ve her türden ihtiyaçlarını karşılama görevlerini üstlenmekte idi (Yazıcı 2013: 322-323). Burada bir meslek örgütlenmesi olarak ahilik teşkilatının sosyal sorumluluk rolünün

¹¹ Ahiler, aralarında tesis ettikleri güçlü ve etkin bir otokontrol mekanizmasıyla standart, sağlam ve ucuz mal satarak, her dinden ve her milletten kişiye, güvenli ortamda işlerini gerçekleştirmektedirler (Şimşek 2002: 19). Bu durum, sosyal sorumluluğun etik ve ekonomik yönüne karşılık gelmektedir.

işlevselliği ve bu bağlamda bir halkla ilişkiler çalışmasının gerçekleştiği açıkça görülmektedir.

Ahi zaviyeleri, birer kültür ocağı olma işlevini görmüşlerdir. Ahi zaviyelerinde şeyh/ahinin yönetiminde, çeşitli toplantılar düzenlenmekte ve ahi teşkilatının gençleri teori ve uygulamalı olarak, gerek mesleki bilgi ve kurallar açısından, gerekse geçerli manevi değerleri öğrenmeleri açısından eğitilmekteydi (Yazıcı 2013: 323). Burada ahilik teşkilatının günümüzden yüzyıllar öncesinde meslek üyelerine yönelik adeta *davranış kodları* getirdiği anlaşılmaktadır. Aktan ve Börü'nün (2007: 22) aktardığı gibi, davranış kodlarının, bir işkolunun geneli hakkında söz sahibi olan örgütler tarafından düzenlenebileceği bilgisi göz önüne alındığında, ahilik teşkilatının sosyal sorumluluk bağlamında başat aktör olduğu düşünülebilir.

Ahilik teşkilatı, Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra yüzyıllar boyunca iş yapmanın, ahlak kuralları çerçevesinde gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu yönüyle, ahilik teşkilatı sosyal sorumluluk yaklaşımı açısından önemli bir yapı olarak değerlendirilebilir (Ustakara 2017: 318). Bu minvalde, ahilik, bir "insanlık müessesesi" olarak yorumlanmaktadır (Akdağ ve Kurtuluş 2016: 9).

Sosyal sorumluluk hususunda unutulmaması gereken detay, kurumların *toplumsal öncelikleri* ve *beklentileri* karşılayacak ölçüde tepkide bulunmasının gerekliliğidir (Ilıcak Aydınalp 2013: 7). İşte bu noktada, ahiliğin, Türk toplumunda, uzunca bir süre bu beklentileri kuruluşların gerçekleştirmesi için yönlendirici bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Varol'un (2002: 5) altını çizdiği gibi, günümüzde çoğu kurum kendi iş/görev alanlarının dar sınırlarının dışında, ama toplumsal sorumluluk gereği uymaları, gözetmeleri ve yerine getirmeleri gereken bazı işlevleri, uygulamak bir yana, işlev olarak adeta reddetme eğilimindedirler. Ancak belirtmek gerekir ki, sosyal sorumluluk çalışmaları bir seçim değil bir zorunluluk haline gelmiştir (Özüpek 2011: 264-265) ve bundan yüzyıllar önce, Türk toplum yapısında ortaya çıkan ahilik teşkilatı sosyal sorumluluğu tesis etmiştir.

Carroll (1991: 40), çalışmasında toplam KSS'yi¹² oluşturan sosyal sorumluluğun dört çeşidini önermektedir: *ekonomik, yasal, etik ve hayırseverlik*. Ahilik teşkilatının Türk toplumunda bu dört çeşidi karşılayacak bir örgütlenme olarak çalıştığı rahatlıkla ifade edilebilir. Günümüzün profesyonel sosyal sorumluluk bilincinin

¹² KSS: Kurumsal Sosyal Sorumluluk

dört boyutunu içeren bir düzeyde iş gören ahilik teşkilatı, Türklerde sosyal sorumluluğun temellerini atan sosyal bir kurumdur.

SONUÇ

Ahi teşkilatlanması, 13. yüzyıldan başlayarak Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerine değin önemli bir sosyal ve sosyo-ekonomik yapılanma olarak kendisini göstermiştir. Daha sonra lonca teşkilatına yerini bırakmış olsa da, Türk tarihinde derin izler bırakan bir düzenleyici mekanizma olarak kendisini kanıtladığı rahatlıkla ifade edilebilir.

Ahilik, günümüzün üst düzey düzenleyici kuruluşları gibi adeta meslek etik kurallarının uygulanıp uygulanmadığını takip eden bir sosyo-ekonomik örgütlenme işlevi görmüştür. Bu yönüyle, uluslararası alanda örneğin IPRA gibi, ulusal alanda örneğin TÜHİD gibi bir fonksiyon üstlenmiştir. Her türden mesleğin erbabının yetişmesinde çaba harcayarak meslekte profesyonellik kazanmada önemli bir rol üstlenmiştir. Meslek sahibi esnaf ve sanatkarların dönemin önemli bir kamusu olan devlet yönetimi ile ilişkilerinin yönetimini üstlenerek halkla ilişkiler işlevini yerine getirmiştir. Aynı zamanda, toplumun gereksinimlerinin düşünülmesi gerektiğini iş erbabına hatırlatmak suretiyle sosyal sorumluluğun zemin hazırlayıcısı bir sosyo-ekonomik kurum olma niteliğini taşımıştır.

Sonuç olarak, vakıf müessesesi gibi İslam medeniyetinin Türk kültürüne yansıyan somut göstergelerinden biri olan ahilik teşkilatı, yüzyıllar boyunca Türklerde sosyal sorumluluğun temellerini oluşturan bir halkla ilişkiler mekanizması olarak düşünülebilir.

KAYNAKLAR

Acar M ve Demir Ö (2005) Sosyal Bilimler Sözlüğü, Adres Yayınları, Ankara.

Akdağ M ve Erdem A (2009) Halkla İlişkiler Tarihi Üzerine..., M Işık ve M Akdağ (ed), Dünden Bugüne Halkla İlişkiler, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya, 3-51.

Akdağ Ö ve Kurtuluş M (ed) (2016) Ahilik ve Meslek Ahlakı, KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, Konya.

Aktan C C ve Börü D (2007) Kurumsal Sosyal Sorumluluk, C C Aktan (ed), Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk, İGİAD Yayınları, İstanbul, 11-36.

Anadol C (2001) Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Arda E (2002) Ekonomi Sözlüğü, Alfa Yayınları, İstanbul.

Asna A (2006) Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler (Public Relations), Pozitif Yayınları, İstanbul.

Carroll A B (1991) The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, Business Horizons, 34 (4), 39-48.

Cutlip S M (2009) From the 17th to the 20th Century. The Antecedents, Routledge, New York.

Çağatay N (1997) Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Çalışkan Y, İkiz M L (2001) Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Darı A B (2018) Sosyal Bütünleşmede Ahiliğin Rolü, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2), 390-399.

Demirtaş M (2015) Türkiye’de Yapılan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Uluslararası Girişimler Bağlamında Değerlendirilmesi, M Demirtaş (ed), Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar, Derin Yayınları, İstanbul, 1-54.

Dil Derneği (2019). Sözcük arama: “Ahilik”,

<http://www.dildernegei.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html> , Erişim tarihi: 21.02.2019

Doğan K C (2015) Ahilik Teşkilatı, Ombudsman ve Etik İlişkisi, Global Journal of Economics and Business Studies, 4 (7), 28-36.

Ekinci Y (1989) Ahilik ve Meslek Eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Emiroğlu K, Danişoğlu B, Berberoğlu B (2006) Ekonomi Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Görpe S (2001) Halkla İlişkiler Kavramları, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Grunig J E (2005) İletişim, Halkla İlişkiler ve Etkin Örgütler: Kitaba Genel Bir Bakış, J E Grunig ve ark. (ed), Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik, E Özsayar (çev.), Rota Yayınları, İstanbul, 11-39.

Güngör E (1995) Tarihte Türkler, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Ilıcak Aydınalp G (2013) Halkla İlişkiler Ekseninde Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kalender A (2011) Halkla İlişkiler: Kavramlar, Tanımlar ve Uygulama Alanları, A Kalender ve M Fidan (ed), Halkla İlişkiler, Tablet Yayınları, Konya, 11-47.

Kazan E (2007) Eski Türkler ve Osmanlı'da Halkla İlişkiler, Yakamoz Yayınları, İstanbul.

Kazancı M (2006) Osmanlı'da Halkla İlişkiler, Selçuk İletişim, 4 (3), 5-20.

Mardin B (1994) Değerli Dostum, G Ulkat (der.), Sanimat, İstanbul.

Özarpınar Y (1999) İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Özüpek M N (2011) Sosyal Sorumluluk, A Kalender ve M Fidan (ed), Halkla İlişkiler, Tablet Yayınları, Konya, 251-288.

Şimşek M (2002) Ahilik: TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması, Hayat Yayınları, İstanbul.

TDK (Türk Dil Kurumu) (2019). Sözcük arama: "Ahilik",

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c6e5e3c709332.94538902 , Erişim tarihi: 21.02.2019

TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu) (2019) Ahilik Kültürü, <http://www.tesk.org.tr/tr/hakkinda/tarihce.php> , Erişim tarihi: 17.03.2019

Ustakara, F (2017) Corporate Social Responsibility as a Public Relations Practice to Satisfy Social Expectations: A General View of Turkey, Ü Arkan (ed), Practice Fields in Public Relations: The Panorama of Turkey, Peter Lang, Frankfurt am Main, 309-328.

Ustakara, F (2019) Türk Devlet Geleneğinde Bir Halkla İlişkiler Mekanizması Olarak Vakıf Müessesesi, Selçuk İletişim, 12 (1), 465-474.

Varol M (2002) Siyaset ve Halkla İlişkiler, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek.

Yazıcı N (2013) İlk Türk-İslam Devleri Tarihi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.